

Kati Kurki

Kokemuksia kohokartoista näkövammaisten lasten perheissä

Kysely näkövammaisten lasten perheille

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Apuvälineteknikko

Apuvälinetekniikan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

3.12.2024

Tiivistelmä

Tekijä(t):	Kati Kurki
Otsikko:	Kokemuksia kohokartoista näkövammaisten lasten perheissä
Sivumäärä:	19 sivua + 3 liitettä
Aika:	3.12.2024
Tutkinto:	Apuvälineteknikko
Tutkinto-ohjelma:	Apuvälinetekniikan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t):	Yliopettaja Kaarina Pirilä Lehtori Tomi Nurminen

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kyselylomakkeella selvittää näkövammaisten lasten perheiltä, onko kohokartoista ollut apua ympäristön hahmottamiseen ja sen opettamiseen heidän näkövammaisille lapsilleen. Kysely toteutettiin netissä sähköisellä lomakkeella ja siihen vastattiin nimettömänä.

Näkövammaiset lapset ry:n toiminnanjohtaja lähetti kutsut kyselyyn Näkövammaiset lapset ry:n jäsenrekisterin sekä heidän sosiaalisten median ryhmien kautta kohderyhmälle. Kyselyyn tuli vastauksia viideltä perheeltä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko kohokartoista ollut hyötyä apuvälineenä ympäristön hahmottamiseen ja sen opettamiseen näkövammaisille lapsille. Lisäksi tavoitteena opinnäytetyössä oli lisätä tietoutta kohokartoista.

Kyselyn tulosten perusteella kohokartoista oli ollut hyötyä näkövammaisille lapsille koulussa ja erityisesti maantiedon opetuksessa. Vastausten mukaan perheet toivoivat enemmän kohokarttojen käyttöä kouluissa.

Jatkon kannalta olisi hyvä selvittää, voitaisiinko kohokarttamateriaalia lisätä muihinkin oppiaineisiin. Olisi myös hyvä selvittää, voitaisiinko kohokarttoja hyödyntää enemmän erilaisissa lasten käyttämissä sisä- ja ulkotiloissa.

Avainsanat: näkövammaisuus, kohokartta, lapsi

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla

Abstract

Author(s): Kati Kurki
Title: Relief map experiences of visually impaired family
Number of Pages: 19 pages + 3 appendices
Date: 3 December 2024

Degree: Assistive Technology Technician
Degree Programme: Prosthetics and Orthotics
Instructor(s): Principal Lecturer Kaarina Pirilä
Lecturer Tomi Nurminen

The purpose of the thesis was to use a questionnaire to find out from families of visually impaired children whether relief maps have been helpful in perceiving the environment and teaching it to their visually impaired children. The survey was carried out as an electronic form and it was answered anonymously.

The Executive Director of the Visually Impaired Children Association sent invitations to the survey through the member register of the Visually Impaired Children Association and their social media groups to the target group. The survey received responses from five families.

The aim of the thesis was to find out whether relief maps have been useful as a tool for perceiving the environment and teaching it to visually impaired children. In addition, the aim of the thesis was to increase knowledge of relief maps.

Based on the results of the survey, the relief maps had been useful for visually impaired children at school and especially in geography teaching. According to the responses, families wanted more relief maps to be used in schools.

For the future, it would be good to find out whether the relief map material could be added to other subjects as well. It would also be good to find out whether relief maps could be used more in different indoor and outdoor spaces used by children.

Keywords: visual impairment, tactile map, child

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	6
3	Keskeiset käsitteet	7
3.1	Lapsen normaali kehityksenkaari	7
3.2	Näkövammaisuus	7
3.3	Näkövammaisten apuvälineet	9
3.4	Valtakunnallinen oppimis- ja ohjauskeskus Valteri	9
3.5	Pistekirjoitus	10
3.6	Kohokartat	11
4	Opinnäytetyön prosessi	12
4.1	Opinnäytetyön aloitus	12
4.2	Kyselylomakkeen suunnittelu ja lähetys	13
4.3	Tulokset	14
4.4	Johtopäätökset	17
5	Pohdinta	17
	Lähteet	19
	Liite 1. Kyselylomake	
	Liite 2. Kutsu opinnäytetyön kyselyyn	
	Liite 3. Tiedote opinnäytetyöstä	

1 Johdanto

Suomessa on arviolta 80 000 henkilöä, jotka ovat näkövammaisia. Heistä arviolta on 10 000 sokeita. Vamman vaikeusasteen perusteella henkilön näkövammaisuus jaetaan heikkonäköiseksi, vaikeasti heikkonäköiseksi, syvästi heikkonäköiseksi, lähes sokeaksi tai täysin sokeaksi. Henkilön näkövamma voi olla seuraus sairaudesta, alentuneesta näöntarkkuudesta tai kaventuneesta näkökentästä. (Näkövammarekisterin vuosikirja 2022.)

Näkövammaisten on vaikeampi hahmottaa ympäristöään ja tutustua perinteisiin kyltteihin ja karttoihin ilman apuvälineitä. Jotkut näkövammaiset käyttävät apunaan tässä suurennuslasia tai lukukonetta, joka lukee kirjoitetun tekstin ääneen. Mikäli näkökyvyssä on ongelmaa, voi valaistus ja häikäisy vaikeuttaa kylttien ja karttojen lukemista. Tällöin näkövammaisen apuna voi apuna olla pistekirjoitus. Kaikilla on oikeus tiedonsaantiin näkökyvyn rajoitteista huolimatta. Ihmiset ovat oikeutettuja tarvittaessa saamaan tilanteenmukaisia apuvälineitä. Tämän takia kylteissä ja kohokartoissa on myös käytössä pistekirjoitusta, jotta ne olisivat myös näkövammaisten saavutettavissa. Kohokarttoja ja muita tärkeitä kylttejä, jotka auttavat liikkumista esteettömästi alkaa olemaan enemmän varsinkin julkisilla paikoilla ja rakennuksissa. (pistekirjoitus.fi.)

Työskentelen Näkövammaisten lasten ry:ssä iltapäiväkerhossa ohjaajana. Sitä kautta yhdistys ja näkövammaisten lasten kanssa toimiminen on tullut tutuksi. Ajatukseni oli mahdollisesti tehdä opinnäytetyö liittyen näkövammaisuuteen. Otin yhteyttä Näkövammaiset lapset ry:n toiminnanjohtajaan ja hän kertoi näkövammaisten Airut lehdessä olevasta artikkelista, jossa Helinä Hirn pohti kohokarttojen tilannetta ja sitä kuinka paljon kohokarttoja hyödynnetään. (Hirn 2023). Opinnäytetyön lopullinen aiheidea tuli minulle tämän artikkelin kautta.

Helinä Hirn teki vuonna 2009 väitöskirjan aiheesta Harjoituskarttojen avulla kohokarttoja lukemaan. Tämän väitöskirjatutkimuksen tavoite oli kehittää interventio- ja opetusohjelma tilatietoisuuden opettamiseen kohokarttojen avulla sekä edistämään orientoitumisen taitoja jo ennen kouluikää. Tutkimuksen pääkysymyksenä oli, voiko esikouluikäinen näkövammaisen lapsi oppia järjestelmällisellä ohjauksella oppia lukemaan kohokarttoja. (Hirn 2009.)

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyössä oli tarkoituksena netissä toteutetulla haastattelulomakkeella tehdä kyselytutkimus näkövammaisten lasten perheille. Kyselylomakkeella on 14 kysymystä aiheista näkövammaisuus, kohokartat sekä kohokarttojen apu ympäristön hahmottamisessa tai opetuksessa näkövammaiselle lapselle.

Kyselylomake alkoi kysymyksillä minkä ikäisiä ja mihin näkövammaisuusluokkaan lapset perheessä kuuluvat. Minua kiinnosti tietää osaako lapsi käyttää pistekirjoitusta, koska kohokartoissa on kirjoitetun tekstin lisäksi samat asiat pistekirjoitettuna. Lomakkeen keskeisiä kysymyksiä olivat, onko heillä kokemuksia kohokartoista, missä niitä oli mahdollisesti käytetty ja onko kohokarttoja helppo löytää. Miten kohokartoista on tiedotettu ja ohjeistettu, olivat myös kysymyksenä tärkeässä roolissa kyselyssä. Tarkoituksena oli myös kysyä, millaista ohjeistusta perheet olisivat kaivanneet kohokarttojen käytössä. Keskeisenä kysymyksenä oli, miten kohokartat ovat auttaneet näkövammaista lasta ympäristön hahmottamisessa. Yhtenä kysymyksenä oli mihin toivottiin lisää kohokarttoja. Perheiltä kysyttiin myös, olivatko he itse tehneet kohokarttoja. Lopuksi vastaajille jätettiin mahdollisuus kirjoittaa halutessaan jotain muuta aiheesta.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko kohokartoista ollut hyötyä apuvälineenä ympäristön hahmottamiseen ja sen opettamiseen näkövammaisille lapsille. Tavoitteena opinnäytetyössä on myös lisätä myös tietoutta kohokartoista henkilöille, jotka ovat näkövammaisten kanssa tekemisissä.

Aihe on mielestäni tarpeellinen ja merkittävä, koska julkisia tiloja uudistetaan paljon ja koska asiat esitetään usein visuaalisesti ja tällöin informaatio voi jäädä näkövammaisten henkilöiden ulottumattomiin. Kohokartat toimivat myös normaalina karttana ja ovat hyödyksi sekä näkövammaisille, että näkeville. Hyvänä esimerkki on Metropolia Ammattikorkeakoulun opaskartat, jotka on toteutettu kohokarttoina. Opinnäytetyön tarkoituksena on olla hyödyksi näkövammaisten lasten perheille ja heidän kanssaan työskenteleville, sillä he molemmat ovat pääsääntöinen kohderyhmä opinnäytetyölleni.

3 Keskeiset käsitteet

3.1 Lapsen normaali kehityksenkaari

Tässä osiossa kerron lapsen normaalin kasvun kehityskaaren eri vaiheista. Keskityn opinnäytetyössä lähinnä motorisen liikkumisen kehittymiseen, koska se liittyy opinnäytetyöhöni. Parin kuukauden ikäisenä vauva alkaa kannattelemaan päätänsä ja sen jälkeen kääntyy vatsamakuulle. Yhden vuoden ikäisenä ryömiminen ja konttaaminen kehittyvät. Kävelemisen taitoa opitaan suunnilleen puolentoista vuoden ikäisenä. Leikki-ikäisen 3–6-vuotiaan lapsen liikkuminen ja toiminta on aiempaa tarkoituksenmukaisempaa ja omatoimisuus lisääntyy. Lapsen opilliset taidot edistyvät. Hän alkaa tunnistaa kirjaimia ja numeroita. Piirtämisen ja askartelun kautta hienomotoriikka kehittyy. Esi-koulun alkaessa lapsen maailma laajenee enemmän kodin ulkopuolelle. Omatoimisuus ja aktiivisuus kasvavat. Keskittymiskyky, silmän ja käden yhteistyötaidot sekä tunne-elämän kehitys määrittelevät koulukypsyyttä. Nuoruusvuosien 12–18 vuotta kehitykseen kuuluu alkuun nopeat ja laajat muutokset kehossa ja mielessä. Kaverisuhteet ovat tärkeitä, kun saa muiden hyväksyntää ja se auttaa irrottautumaan vanhemmista ja itsenäistymisessä. (Korhonen 2021.)

3.2 Näkövammaisuus

Näkökyky on hallitsevin aisteistamme ja on tärkeässä roolissa elämämme kaikilla osa-alueilla ja vaiheissa. Näkökykyä pidetään itsestäänselvytenä, mutta ilman sitä aistia meidän on vaikeampi oppia monia asioita. Näkökyvyn alentuminen tai häiriöt voivat aiheuttaa ongelmia monissa toiminnoissa. Pienet lapset, joilla on synnynnäinen vakava näkövamma, voivat kehittyä viiveellä motorisesti, kielellisesti ja kognitiivisesti. Kävelemään oppiminen voi viivästyä. Näkövammaisilla lapsilla voi olla myös ongelmia opetella sosiaalisia taitoja. Kouluun osallistuminen ja lukemisen opettelu voivat tuottaa vaikeuksia. (WHO 2023.)

Suomessa käytetään Maailman terveysjärjestön WHO:n (lyhenne sanoista World Health Organization) luokitusta näkövammaisuuden määrittämisessä ja sen vaikeusasteikkoluokitusta. WHO:n luokat 1–2 tarkoittavat heikkonäköisyyttä ja luokat 3–5 tarkoittavat sokeutta (taulukko 1). WHO:n suositus ei kuitenkaan ole kaikkialla maailmassa yleisesti käytössä. Virallisen määrittelyn tekee silmälääkäri, ja hän ottaa huomioon näkökentän erilaiset puutokset ja näön tarkkuuden. Jos henkilöllä on toisessa silmässä normaalinäkö tai silmälaseilla on mahdollisuus korjata se, näkö määritellään normaaliksi. Normaali näön tarkkuus on määritetty 1.0 tai enemmän. Jos henkilön näöntarkkuus on sitä alempi, hänet katsotaan näköongelmaiseksi tai näkövammaiseksi. Henkilö, jonka näkö korjattuna laseilla tai hänen näöntarkkuutensa paremmassa silmässä on alle 0.3 määritellään näkövammaiseksi. Mikäli henkilöllä näön tarkkuus laseilla tai ilman on alle 0.05, hänet määritellään sokeaksi. Täysin sokeita ihmisiä on hyvin vähän, heillä on valon tajun puute. Varsinkin silloin heidän toimintansa ei voi tukeutua näkökykyyn ja heidän täytyy turvautua muihin aisteihin enemmän. (Tolkkinen 2021.)

Taulukko 1. Näkövammojen vaikeusasteluokitus WHO:n suosituksen mukaan mukaeltu kaavio. Lähde: The Prevention of Blindness, WHO.1973.

WHO-luokka	Paremmen silmän näöntarkkuus
1.Heikkonäköinen	alle 0.3 → 0.1
2.Vaikeasti heikkonäköinen	alle 0.1. → 0.05
3.Syvästi heikkonäköinen	alle 0.05 →0.02
4.Lähes sokea	alle 0.02 →1/oo
5.Täysin sokea	0= ei valon tajua

Suomessa terveydenhuollon apuvälinepalvelujen ja kuntoutusohjauksen asiakkaaksi sekä näkövammaisyhdistysten jäseneksi otetaan henkilöt WHO:n näkövammojen vaikeusasteluokitus määritelmän mukaan. Kunnilla ja Kelan harkinnanvaraisissa palveluissa on kuitenkin omat vammaisuuden ja näkövammaisuuden määritelmänsä. Näitä ei määritellä näkökyvyn vaan viranomaisten määrittämän tarpeen mukaan. (Tolkkinen 2021.)

3.3 Näkövammaisten apuvälineet

Näkövammaisella ihmisellä on mahdollisuus saada vammansa vuoksi tarpeellisia apuvälineitä ammatillisena tai lääkinällisenä kuntoutuksena, tällöin ne kustantaa joko julkinen terveydenhuolto tai Kela. Näkövammaisen voi saada päivittäisiin ja henkilökohtaisiin toimintoihin sellaisia apuvälineitä, jotka edistävät hänen itsenäistä selviytymistään sekä omatoimisuuttansa ja niiden kehittymistä. Näitä apuvälineitä liikkumiseen ovat alkuun löytöpyörä, jolla lapsi aloittaa tutustumisen ympäristöönsä. Valkoinen keppi on liikkumisen apuvälineenä usealle näkövammaiselle henkilölle tärkeä. Näkemisenapuvälineitä ovat silmälasit, suurennuslasit ja kiikarit. Lukutasot ja kirjanpitimet auttavat lukemisessa. Myös kohdevalaisimista ja lukulaitteista on apua näkövammaisille henkilöille. Tietokoneisiin on saatavilla apuohjelmia ja pistekirjoituskoneella voidaan kirjoittaa pistekirjoitusta. (Näkövammaisten liitto 2024.)

Lapsen huoltajien kanssa tehdään yksilöllinen apuvälinearviointi, jonka mukaan tehdään apuvälineen valinta. Vamma, sairaus tai kehitysviiveestä johtuva alentuma toimintakyvyssä on apuvälineen luovuttamisen perusteena. Jokapäiväisessä toiminnassa oikein valittu apuväline auttaa henkilöä kuntoutumaan ja tukee toimintakyvyn pysymistä. Oikeanlainen apuväline ehkäisee myös toimintakyvyn heikkenemistä. (Valtakunnalliset lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2023.)

3.4 Valtakunnallinen oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

Valterilla on Suomen kaksi näkövammaisten erityiskoulua. Valteri Onerva on Jyväskylässä ja Valteri Skilla sijaitsee Helsingissä. Tukijaksot toteutetaan ryhmä- tai yksilöjaksoina Valteri-koulussa tai oppilaan omassa lähikoulussa, jossa oppilaat opiskelevat ikäryhmittäin jaetuissa luokkaryhmissä. Tukijaksoilla lapset saavat esimerkiksi pistekirjoitusopetusta ja ohjeita kotiharjoitteluun. Moniammatilliseen tiimiin voi kuulua puheterapeutti, toimintaterapeutti ja fysioterapeutti opettajan kanssa. (Valteri 2023.)

Yleensä näkövammaisen lapsi aloittaa koulussa luku- ja kirjoitustaidon opettelu luokan mukana, jolloin hän opiskelee käytössä olevan aapisen kirjainjärjestyksen mukaan. Sokealle oppilaalle tilataan luokan käyttämistä kirjoista pistekirjoitusversiot. (Valteri 2023.)

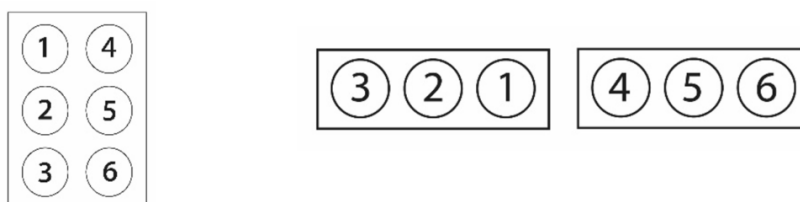
3.5 Pistekirjoitus

Ranskalainen sokea koulupoika Louis Braille kehitti vuonna 1824 pistekirjoituksen, joka on vaikeasti heikkonäköisten ja sokeiden ihmisten luku- ja kirjoitustaito. Pistekirjoitus on kohokirjoitusta, jota luetaan sormin. Pistekirjoitus on kirjoitusjärjestelmä, joka on perustaltaan kaikkialla maailmassa samanlainen. Pistekirjoitus pisteestä muodostettu kirjoitusjärjestelmä, jossa kuutta pistettä eri tavoin yhdistämällä muodostetaan aakkoset (kuva 1). Numeroita sekä muita erikoismerkkejä, kuten välimerkit kirjoittaessa yhdistetään kaksi tai useampi merkki. (Silmäterä 2023.)

Kuva 1. Pistekirjoitus aakkoset (Näkövammaiset lapset ry 2024).

Pistekirjainten paikat harjoitellaan ensin lukuasennossa ja sen jälkeen kirjoitusasennossa (kuva 2). Harjoittelussa käytetään usein pistepalikkaa, mikä avautuu lukuasennosta kirjoitusasentoon. (Valteri 2023.)

Kuva 2. Pistekirjoitus luku- ja kirjoitusasento (Näkövammaiset lapset ry 2024).

Pistekirjoitusta luetaan kahdella kädellä ja mahdollisimman monella sormella. Pistekirjoitusta voidaan tuottaa pistimellä tai pistekirjoitustaululla. Käytössä on myös mekaaniset ja elektroniset kirjoituskoneet sekä pistetulostimet, jotka liitetään tietokoneeseen. (Näkövammaisten liitto 2023.)

3.6 Kohokartat

Avaruudellinen hahmottaminen on tärkeää liikkuesssa. Se auttaa hahmottamaan tilan ja ympäristön suhdetta itseensä. Kulkureittien ja etäisyyksien arvioiminen liittyyvät myös siihen. Kohokartat auttavat tässä näkövammaisia henkilöitä.

Kohokartat ovat kolmiulotteisia, helposti luettavissa olevia ja käsin tunnusteltavia. Niitä on karttoina ja pohjapiirroksina (kuva 3). Ne palvelevat erityisesti näkövammaisia henkilöitä. Kartat suunnitellaan aina paikkakohtaisesti ja yksilöllisesti. (SUJUVA 2019.) Yhdistyneiden kansakuntien (YK) vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa sanotaan, että yleisölle avoimien tilojen opastekstit tulisi tuottaa myös pistekirjoituksella sekä selkeässä muodossa.

Kuva 3. Kohokartta Metropolia Ammattikorkeakoulun pohjakartta (Kati Kurki 2024).

Kohokarttoja löytyy myös ulkoa, kuten monilta ulkoilualueelta. Kuvassa Espoon luonnonsuojelualueella oleva kartta (kuva 4).

Kuva 4. Kohokartta Träskmossenin luonnonsuojelualueesta (Kati Kurki 2024).

4 Opinnäytetyön prosessi

4.1 Opinnäytetyön aloitus

Opinnäytetyön suunnittelu lähti ajatuksesta, että se voisi liittyä näkövammaisuuteen tai aistiylherkkyyteen. Ajatuksenani oli mahdollisesti tehdä tunnustelukirja tai -kartta. Olen työskennellyt apuvälineteknikko-opintojeni ohessa Näkövammaiset lapset ry:ssä kerho-ohjaajana. Kerhossa käy 8–13-vuotiaita näkövammaisia lapsia, joiden kanssa tehdään lasten toiveiden mukaisia toimia ja leikkejä. Näkövammaisten lasten ohjaaminen on kerhonohtajamisen myötä tullut minulle tutuksi kerhon tilassa sekä retkillä.

Näkövammaisten lasten vanhemmat ovat perustaneet yhdistyksen vuonna 1970. Näkövammaiset lapset ry:ssä on yli 500 jäsenperhettä ja noin 650 vanhempaa jäsenenä. Yhdistys on valtakunnallinen ja on näkövammaisten liiton jäsenyhdistys. Yhdistys tarjoaa vertaistukea ja tietoa heikkonäköisten, sokeiden ja näkömonivammaisten lasten perheille sekä heidän läheisille. (Näkövammaiset lapset ry 2024.)

Keväällä 2024 otin yhteyttä Näkövammaiset lapset ry:n toiminnanjohtajaan ja kysyin häneltä, oisiko heillä tarvetta johonkin opinnäytetyöni puitteissa tehtävään tutkimuksen tai projektiin. Toiminnanjohtaja kertoi näkövammaisten Airut lehdessä olevasta artikkelista, jossa Helinä Hirn pohti kohokarttojen tilannetta. Tutustuin artikkeliin ja Helinä Hirnin vuonna 2009 tekemään väitöskirjaan aiheesta Harjoituskarttojen avulla kohokarttoja lukemaan. Luettuani tämän artikkelin, sain sitä kautta opinnäytetyön aiheideaksi tehdä kysely näkövammaisten lasten perheille, heidän kokemuksistaan kohokartoista.

4.2 Kyselylomakkeen suunnittelu ja lähetys

Tein opinnäytetyösopimuksen Näkövammaiset lapset ry:n ja Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n kanssa. Siihen merkattiin opinnäytetyötä ohjaavat henkilöt sekä Metropolian että yhteistyötahon puolelta. Sopimus tuli voimaan viimeisestä allekirjoituksesta ja oli voimassa opinnäytetyön valmistumiseen saakka.

Erillisessä liitteessä oli opinnäytetyöntoteutussuunnitelma ja oletettu sisältö. Suunnitelma sisälsi kuvauksen työstä ja aikataulusta. Teoriaan perehtyminen ja aineiston keruu tulivat myös ilmi toteutussuunnitelmassa.

Toteutin kyselyn e-lomakkeena (Liite 1) näkövammaisten lasten perheille, jonka aiheena oli kokemuksia kohokartoista. E-lomake on Metropolian opinnäytetyön ohjeistuksen mukaisesti turvallinen ja luotettava. Tiedot e-lomakkeesta kerätään tietokantoihin, jotka ovat suojattu loogisesti ja fyysisesti. Kyselylomakkeen tietoja ei ole annettu opinnäytetyön ulkopuolisille henkilöille. Näin ollen tietoturva säilyi koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Näkövammaiset lapset ry:n toiminnanjohtaja Anne Latva-Nikkola lähetti 9.10.2024 kutsut kyselyyn (Liite 2). Kysely oli avoinna 9.10.- 20.10.2024 välisen ajan. Kysely lähetettiin Näkövammaiset lapset ry jäsenrekisteriin sekä heidän Facebook- ja Instagram ryhmiinsä. Siinä kerrottiin kyselyn toteutettavan sähköisesti ja nimettömänä. Kyselyssä oli mukana tiedote opinnäytetyöstä (Liite 3) ja vastaajan tuli ensin hyväksyä osallistuvansa vapaaehtoisesti kyselyyn ja merkata lukeneensa tiedotteen. Jotta tutkittava voi antaa suostumuksen kyselyyn on edellytys, että hänellä on riittävästi tietoa tutkimuksesta ja näin eettinen suostumus perustuu ennakkotietoihin kyselystä (Kuula-Luumi 2021).

Tilastollista vastausprosenttia ei saada, sillä minulle ei ole tiedossa, kuinka monta perhettä kuuluu Näkövammaiset ry:n rekisteriin ja heidän sosiaalisen medioiden ryhmiin. Henkilötietoja ei kyselyssä kerätty, joten vastaajien tietosuojat säilyi. Opinnäytetyö ei sisältänyt näin ollen mitään salassa pidettävää tietoa. Näin toteutetussa kyselyssä ja opinnäytetyössä ei tarvinnut tutkimuslupaa hakea.

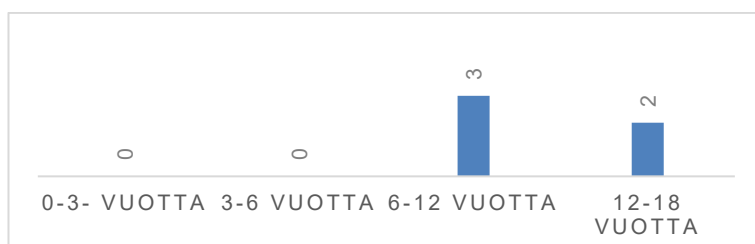
4.3 Tulokset

Kyselyyn tuli vastauksia määräaikana viideltä perheeltä. Osa vastaajista vastasi kaikkiin kysymyksiin, mutta osa jätti vapaaehtoisesti vastattaviin kysymyksiin vastaamatta.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin lasten ikää. Kyselyssä oli jaoteltu vastausvaihtoehdot neljään ikäkauteen lapsen kehityskaaren mukaa:

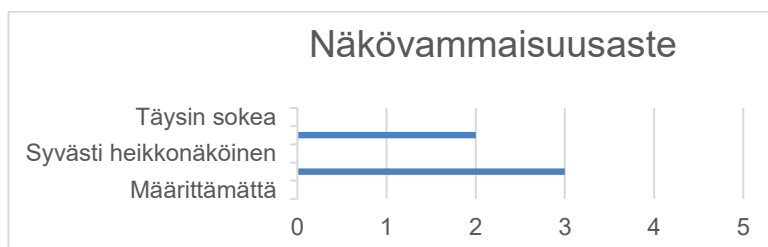
- 0–3 vuotta (vauva-taaperoiikä)
- 3–6 vuotta (leikki-ikäinen)
- 6–12 vuotta (alakoululainen)
- 12–18 vuotta (nuori)

Lasten iät olivat kolmessa vastauksessa 6-12vuotta sekä kahdessa vastauksessa 12–18 vuotta (kuvio 1).

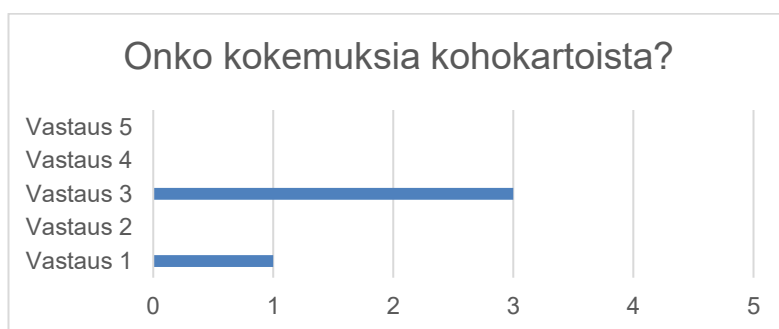
Kuvio 1. Näkövammaisten lasten iät perheessä (Kati Kurki 2024).

Toisessa kysymyksessä kysyttiin näkövammaisuusastetta, joka lapsella on. Kaksi lapsista on lähes sokea ja kolme vaikeasti heikkonäköinen (kuvio 2).

Kuvio 2. Näkövammaisuusasteet (Kati Kurki 2024).

Kolmantena kysymyksenä oli osaako lapsi käyttää pistekirjoitusta. Vastausvaihtoehtona oli 1–5, kun 1 tarkoittaa ei osaa, 2 osaa vähän, 3 osaa jonkin verran, 4 osaa hyvin ja 5 osaa erinomaisesti. Vastauksissa kaksi lapsista ei osannut käyttää pistekirjoitusta, yksi osasi jonkin verran ja yksi osasi hyvin. Neljäntenä kysymyksenä oli, onko heillä kokemuksia kohokartoista (kuvio 3). Arviointi oli asteikolla 1–5. Vastauksessa oli vaihtoehtoina 1 joka tarkoitti ei kokemusta, 2 joka tarkoitti vähän kokemusta, 3 joka tarkoitti jonkin verran kokemusta, 4 joka tarkoitti paljon kokemusta tai 5 joka tarkoitti runsaasti kokemusta. Yhdellä perheellä ei ollut kokemuksia, toisella perheellä vähän kokemuksia ja kolmella perheellä oli jonkin verran kokemuksia.

Kuvio 3. Kokemusaste (Kati Kurki 2024).

Viides kysymys oli, missä olette kohokarttoja käyttäneet. Yksi ei vastannut tähän kysymyksen. Neljässä vastauksessa kerrottiin lapsen käyttäneen tai testanneen kohokarttoja koulussa. Kahdessa vastauksessa tarkennettiin kohokarttoja käytetyn Valterin koulussa ja tukijaksolla.

Kuudes kysymys oli, onko kohokarttoja helppo löytää. Vastauksessa piti arvioida asteikolla 1–5, kun 1 tarkoitti todella vaikea löytää, 2 tarkoitti vaikea löytää, 3 tarkoitti ei helppo eikä vaikea löytää, 4 tarkoitti helppo löytää ja 5 tarkoitti todella helppo löytää. Kahdessa vastauksessa kerrottiin kohokarttojen löytämisen olevan todella vaikeaa, yksi kertoi kohokarttojen löytymisen olevan vaikeaa ja kahdessa vastauksessa vastattiin, että ei ole helppo eikä vaikea löytää.

Seitsemäs kysymys oli, miten kohokartoista on tiedotettu. Vain yhdessä vastauksessa kerrottiin Valteri koulun opettajan maininneen niistä. Muut eivät vastanneet kysymyseen.

Kahdeksas kysymys oli, miten kohokarttojen käyttöä oli perheille ohjeistettu. Arviointi oli asteikolla 1–5, kun 1 oli ei lainkaan ohjeistusta, 2 oli vähän ohjeistusta, 3 oli ei osaa sanoa, 4 oli paljon ohjeistusta ja 5 oli runsaasti ohjeistusta. Kahdessa vastauksessa sanottiin, ettei ollut saanut lainkaan ohjeistusta, kaksi vastausta kertoi saaneensa vähän ohjeistusta, yhdessä vastaus oli, ettei osaa sanoa.

Yhdeksäs kysymys oli, millaista ohjeistusta olisitte kaivanneet. Siihen tuli yksi vastaus: ”Ei ohjeistusta koska ei ollut ”oikeita” kohokarttoja, mutta itse tehty toimi.”

Kymmenes kysymys oli, miten kohokartat ovat auttaneet näkövammaista lasta ympäristön hahmottamisessa. Siihen tuli vain yksi vastaus: ”Mittasuhteet, miten pitkä Suomen pisin joki on, miten se sijoittuu maahan ja mistä minne kulkee. Samoin järvet.”

11. kysymys oli miten kohokartat ovat auttaneet näkövammaista lasta ympäristön hahmottamisessa. Arvioida tuli asteikolla 1–5, kun 1 tarkoitti ei auttanut, 2 tarkoitti vähän auttanut, 3 tarkoitti jonkin verran auttanut, 4 tarkoitti paljon auttanut ja 5 tarkoitti runsaasti auttanut. Kaksi vastausta oli, ettei ole auttanut, yksi vastaus oli vähän auttanut ja yhdessä vastauksessa oli paljon auttanut.

12. kysymys oli mihin perheet toivoisivat kohokarttoja lisää. Siihen tuli kaksi vastausta. Ensimmäinen toivoi kohokarttoja kaikkialle ja toinen vastasi: ”Maantieto oli haastavinta. Myös erilaiset kasvit ja niiden tunnistaminen.”

13. kysymys oli, oletteko itse tehneet kohokarttoja. Toisessa vastauksessa kerrottiin, ettei ole ja toinen ettei ole kotona.

14. kysymys oli, haluatteko kertoa jotain muuta. Siihen vastasi vain yksi perhe: ”Kouluissa voisivat enemmän hyödyntää valmiita aineistoja. Olla aktiivisempia tiedon, materiaalin hommaamisessa. Onko se sitten kustannuskysymys vai mikä. Ei jakseta paneutua asiaan yhden oppilaan vuoksi.”

4.4 Johtopäätökset

Saatuani vastaukset kyselyyn, aloin käymään niitä läpi ja prosessoimaan niitä. Analysointivaiheessa kokosin vastaukset. Siinä piti pohtia mitä ja miten aineistosta kerrotaan sekä miten tehdään yhteenveto. Vastauksia tarkastelulla tutkin aineiston sisältöä ja tutkimusongelman kysymyksiä. Laadin vastauksista taulukoita kuvastamaan vastauksia. Vastausten perusteella kohokartoista oli hyötyä näkövammaisten lasten perheiden kokemusten mukaan ainakin maantiedon opetuksessa.

He toivoivat enemmän kohokarttojen käyttöä koulussa. Pohdin olisiko mahdollista hyödyntää kohokarttoja lasten ohjauksessa ja opetuksessa enemmän myös koulun ulkopuolella. Kohokarttoja voisi hyödyntää enemmän lapsen käyttämissä sisätiloissa ja ulkoalueilla.

5 Pohdinta

Opinnäytetyön prosessi alkoi selkeänä. Aiheen valinta oli helppo, koska näkövammaisten kanssa työskentely on ollut minulle aikaisemmista töistä tuttua. Tavoitteenani oli toteuttaa opinnäytetyö aiheesta, joka on minulle tuttu ja että siitä olisi hyötyä näkövammaisille ja näkövammaisten kanssa työskenteleville. Aluksi ajattelin tehdä tunnustelukirjan, joka olisi ollut helppo toteuttaa, sillä olen kätevä käsistäni. Kun tuli ehdotus kohokarttojen käytöstä ja ohjeistuksesta kyselynä toteutettavana, lähdin opinnäytetyön ideointia ja suunnitelmaa tekemään siihen suuntaan. Jälkikäteen ajatellen toiminnallinen tuotos olisi ollut kirjallisen opinnäytetyön ohessa selkeä punainen lanka. Tämä olisi tuonut opinnäytetyön toteutukseen konkreettisen tekemisen selkeämmäksi ja helpottanut kirjallisen tekstin tuottamista.

Opinnäytetyönsuunnitelman eteneminen oli hidas projekti, koska ajattelin sen olevan vain runko, jonka pohjalta olisin lähtenyt varsinaiseen opinnäytetyön kirjoittamiseen. Kun opinnäytetyönsuunnitelma oli lopulta hyväksytty, lähetettiin kyselylomakkeet. Kysely olisi mahdollisesti voinut olla pidempään avoinna.

Vastaajat vastasivat kyselyyn kuitenkin ensimmäisinä päivinä, jolloin kysely lähetettiin. Joten ei ole tietoa olisiko silloin kuitenkaan tullut enempää vastaajia. E-lomakkeen tekeminen ei ollut minulle aikaisemmin tuttua, joten sen tekemisessä ja vastausten tuonti sieltä oli haastavaa. Aluksi olin laatinut kaikki kysymykseni avoimena vastauksena. Yliopettaja Kaarina Pirilä suositteli laittamaan kysymyksiä myös monivalintakysymyksiä. Muutin kuusi kysymystä monivalintakysymykseksi ja seitsemän jäi avoimeksi kysymykseksi. Olin laittanut vain monivalintakysymykset pakolliseksi vastata ja avoimet kysymykset vapaaehtoisiksi. Olisi ollut parempi laittaa kaikki kysymykset pakolliseksi vastata, jotta jokaiseen kysymykseen olisi vastattu. Näin olisin saanut kaikkiin kysymyksiin vastaukset, ja niistä olisi saanut mahdollisesti laajemman skaalan.

Useammassa vastauksessa kerrottiin, etteivät he olleet saaneet opastusta kohokarttojen käytössä. Jos aikataulu olisi antanut myöten olisin voinut tehdä opinnäytetyöhän mukaan kohokarttojen selkeän pikaoppaan ja käyttöohjeen. Kehittämisehdotus on, että kohokarttojen käytöstä voisi tehdä monipuolisemman kyselyn, joka voitaisiin laittaa laajemmalla jakelulla, esimerkiksi Näkövammaisten keskusliiton kautta tutkimusluvan kanssa.

Lähteet

Hirn, Helinä. 2009. Pre-maps. an educational programme for reading tactile maps. Väitöskirja. Helsingin yliopisto Käyttäytymistieteellinen tiedekunta Soveltavan kasvatustieteen laitos Tutkimuksia 302. Helsingin Yliopisto. Yliopistopaino. Helsinki.

Hirn, Helinä 2023. Mitä kuuluu kohokartoille? Näkövammaisten airut. Näköislehti. Näkövammaisten liitto ry. Helsinki.

Korhonen, Laura 2021. Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Pulassa lapsen kanssa. Duodecim Terveyskirjasto. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. <<https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018>>. Luettu 10.10.2024.

Kuula-Luumi, Arja 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 03.04.2024.

Näkövammaiset lapset ry 2024. Pistekirjoitus. Silmäterä 2024. <<https://www.silmaterä.fi/koulutielle/pistekirjoitus/>>. Viitattu 5.8.2024.

Näkövammaisten liitto 2023. Päivitetty 25.04.2024. <<https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/apuvalineiden-hakeminen>>. Viitattu 8.8.2024.

Näkövammaisten liitto 2023. Pistekirjoitus. Perustiedot pistekirjoituksesta. Päivitetty 25.04.2023 <<https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/pistekirjoitus#header--historiaa>>. Viitattu 8.8.2024.

Pistekirjoitus. Mitä on pistekirjoitus Pistekirjoituksen neuvottelukunta. Celia. Iiris. <<https://www.pistekirjoitus.fi/pistekirjoitus/>>. Viitattu 1.12.2024.

SUJUVA 2019. Asemaympäristön esteettömyyssuunnitteluohje. Koho-opasteet. Sivustoa ylläpitää WSP Finland Oy yhteistyössä Väyläviraston, Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien sekä Pääkaupunkiseudun Kaupunkiliikenne Oy. Päivitetty 5.2022. <<https://www.sujuva.info/koho-opasteet/>>. Viitattu 10.10.2024.

Tolkkinen, Laura 2021. Näkövammarekisterin vuosikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Näkövammaisten liitto. Kirjapaino: Uusiokuori 2022. <<https://cms.nkl.fi/sites/default/files/2022-11/Na%CC%88ko%CC%88vammarekisterin%20vuosikirja%202021%20verkko.pdf>>. Viitattu 20.8.2024.

Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2023. Opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164725/STM_2023_13_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Viitattu 13.6.2024.

Valteri. Pistekirjoituksen opettaminen koulussa – Perusopetusikäisen pistekirjoittaminen ja -lukeminen. Opetushallitus. <<https://www.valteri.fi/>>. Viitattu 11.9.2024.

WHO 2023. World Health Organization. Terveysteen liittyvät aiheet. Sokeus ja näkövamma. Päivitetty 10. elokuuta 2023 <<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>>. Viitattu 20.8.2024.

Kyselylomake

Mukavaa, kun osallistut kyselyyn. Selvitän tässä kyselyssä, millaisia kokemuksia näkövammaisen lapsen vanhemmilla on kohokartoista.

Kohokartalla tarkoitetaan lievästi kolmiulotteista karttaa, jossa tasoerot tai erilaiset pinnat erottuvat koholla. Kartta voi esittää haluttua aluetta, tilaa tai reittiä.

Oheisessa kuvassa on esimerkkinä kohokartta Metropolia Ammattikorkeakoulun pohjakuvasta.

[Tiedote opinnäytetyöstä](#)

Kysely kohokarttojen kokemuksista näkövammaisten lasten perheille

Suostumus

- Olen luvannut osallistua *
- Osoitan vapaaehtoisesti kyselyyn *

Kysely

Mikä ikäsi näkövammaisen lapsen perheessä on? *

- 0-4 vuotta (vauva-taliperäisiä)
- 4-6 vuotta (hiki-ikäisiä)
- 6-12 vuotta (pää-koulukäynnin)
- 12-18 vuotta (nuoret)

Miten näkövammaisena tunnet lapsesi koulun? ohje *

- Hekinäköinen
- Vähäinen henkilökohtainen
- Hyvä henkilökohtainen
- Liian vähän
- Liian paljon
- Määrättyä

Uusiaksesi lapsen käyttöä jatkokehoitusta? ohje

Arvio asteikolla 1 - 5, kun 1 tarkoittaa ei ollen ja 5 ollen määrättyä

1 2 3 4 5

Oiko tulla kokonaisia kohokarttoja? ohje

Arvio asteikolla 1 - 5, kun 1 tarkoittaa ei koskaan ja 5 määrättyä kokonaisuutta

1 2 3 4 5

Mitä ohjeita kohokarttoja käyttäessä?

Oiko kohokarttoja helppo löytää? ohje

Arvio asteikolla 1 - 5, kun 1 tarkoittaa todella vaikea löytää ja 5 todella helppo löytää

1 2 3 4 5

Miten kohokarttoista on tiedusteltu?

Miten kohokarttoja käyttöä on ohjeistettu? ohje

Arvio asteikolla 1 - 5, kun 1 tarkoittaa ei lainkaan ohjeistusta ja 5 määrättyä ohjeistusta

1 2 3 4 5

Milasta ohjeistusta ohjeita tavoitettiin?

Oiko kohokartat auttavat vieraillessa opettamaan näkövammaista lasta ymmärtämään hahmotettavuutta? ohje

Arvio asteikolla 1 - 5, kun 1 tarkoittaa ei ollen auttavat ja 5 auttavat määrättyä

1 2 3 4 5

Miten kohokartat ovat auttavat näkövammaista lasta ymmärtämään hahmotettavuutta?

Miten tavoitettiin kohokarttoja lisää?

Oikein vai väärin kohokarttoja? ohje

Kokokarttoja luvotaan jatkossa?

Tietojen lähetykset

Seuraava

Käynnitys OK

Kutsu opinnäytetyön kyselyyn

Hei näkövammaisten lasten vanhemmat. Oletteko halukkaita osallistumaan kyselyyn, jossa selvitetään, onko kohokartoista ollut teille apua apuvälineenä ympäristön hahmottamiseen ja sen opettamiseen lapsille. Kysely toteutetaan sähköisesti ja nimettömänä. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 15–20 minuuttia. Kysely aukeaa paremmin tietokoneversiona Kyselyn vastausaika on 9.10.2024-20.10.2024.

Olen kiitollinen jokaisesta vastauksesta.

Linkki kyselyyn: <https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/43197/lomake.html>

Yhteistyöterveisin:

Apuvälineteknikko-opiskelija

Metropolian ammattikorkeakoulu

Kati Kurki

Kati.Kurki@metropolia.fi

Tiedote opinnäytetyöstä

Tiedote opinnäytetyöstä

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ

Kokemuksia kohokartoista näkövammaisten lasten perheissä

Pyyntö osallistua opinnäytetyöhön

Teitä pyydetään mukaan opinnäytetyöhön, jossa selvitetään, onko kohokartoista ollut apua näkövammaisten lasten vanhemmille apuvälineenä ympäristön hahmottamiseen ja sen opettamiseen. Olemme arvioineet, että sovellutte selvitystyöhön, koska perheessänne on näkövammaisia lapsia.

Tämä tiedote kuvaa opinnäytetyötä ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään halutessanne mahdollisuus esittää kysymyksiä opinnäytetyöstä. Tämän jälkeen teiltä pyydetään suostumus E-lomakkeella siihen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Opinnäytetyön kyselyyn osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta oikeuksiinne tai kohteluun Näkövammaisten lasten ry:ssä. Voitte myös keskeyttää opinnäytetyön kyselyyn osallistumisen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeyttätte osallistumisen tai peruuttatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näyttöjä voidaan käyttää kuitenkin osana tutkimusaineistoa.

Opinnäytetyön toteuttajat

Opinnäytetyön toteuttaa Metropolia Ammattikorkeakoulun apuvälineteknikko-opiskelija Kati Kurki. Opinnäytetyön ohjaajana toimivat lehtori Tomi Nurminen ja yliopettaja Kaarina Pirilä. Yhteistyökumppanina toimii Näkövammaiset lapset ry:n toiminnanohjaaja Anne Latva-Nikkola.

Toteutusmenetelmät ja toimenpiteet

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Näkövammaiset lapset ry:n kanssa. Näkövammaiset lapset ry:n kautta lähetetään haastattelulomake näkövammaisten lasten vanhemmille. Haastattelulomake lähetetään sähköisellä jäsenkirjeellä ja sosiaalisen median alustoilla: Facebook - ja Instagram -ryhmissä.

Kysely on avoinna 9.10.2024 -20.10.2024. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 15–20 minuuttia. Kysely toteutetaan sähköisesti nimettömänä E-lomakkeella.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöhön osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyö ja sen tulokset julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. Selvitystyöhön osallistujille voidaan lähettää erillisestä pyynnöstä opinnäytetyön linkki sähköisesti.

Tiedote opinnäytetyöstä

Opinnäytetyön päättymisen

Selvitystyö päättyy opinnäytetyön julkaisemiseen. Ennakoimattomista pakottavista syistä opiskelija voi keskeyttää opinnäytetyön. Tällaisessa tilanteessa toimitaan Metropolian ohjeistuksen mukaisesti.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään opinnäytetyöhön liittyviä kysymyksiä opinnäytetyöstä vastaavalle henkilölle.

Tekijöiden yhteystiedot

Opinnäytetyötekijä
Nimi: Kati Kurki
Sähköposti: Kati.Kurki@metropolia.fi

Opinnäytetyön ohjaajat:

Titteli: Lehtori
Nimi: Tomi Nurminen
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy / Kuntoutuksen tiimi
Sähköposti: Tomi.Nurminen@metropolia.fi

Titteli: Yliopettaja
Nimi: Kaarina Pirilä
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy / MPH-tiimi
Sähköposti: Kaarina.Pirilä@metropolia.fi